

IRAK GÖÇ TECRÜBESİ ATÖLYE RAPORU

ARALIK 2024

Mahmut Yaşar | Bakihan Yılmaz

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İHH
İNSANI YARDIM VAKFI

Irak Göç Tecrübesi Atölye Raporu

Hazırlayanlar: Mahmut Yaşar, Bakıhan Yılmaz

Genel Yayın Yönetmeni: Dr. Riad Domazeti

Editör: Ümmühan Özkan

Web Editörü: Bakıhan Yılmaz

Baskı

Aralık 2024

Kapak ve Sayfa Tasarım

NuhunGemisi / Nurgül Ersoy

Bu yazının içeriği ile ilgili bütün sorumluluk müelliflerine aittir.

©İNSAMER 2024

Bu yayının bütün hakları mahfuzdur.

Sadece kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

İHH
İNSANI YARDIM VAKFI

İNSAMER, İHH İnsani Yardım Vakfı'nın araştırma merkezidir.

İÇİNDEKİLER

02	Özet
04	Giriş
05	İHH'nın Irak Çalışmaları
05	Sunum 1: İç Göç
09	Sunum 2: Göçmenlerin Geri Dönüşünün Çözümü
10	Sürecin Çıktıları
11	Sunum 3: Irak Hükümeti'nin el-Hol Kampındaki Iraklı Vatandaşlara Yaklaşımı
12	Soru Cevaplar
13	Sonuç ve Öneriler

Özet

Göç, temelde insani bir mesele olmakla birlikte son dönemde ulus devletlerin sosyal ve kültürel yapılarını etkileyen küresel bir meseleye dönüşmüştür. Bu kadar yoğun göç hareketliliğinin bir sonuç olduğu gerçeğini de unutmamak gerekir. Göç ekseriyetle savaş, işgal, katliamlar, ekonomik işgal, geniş çevre ve iklim tahribatına bağlı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Nitekim kuraklık ve su krizine bağlı olarak gelişen iklim krizi Güney'den Kuzeye doğru yeni bir göç dalgasını tetiklemiştir. Bununla birlikte günümüzde çevresel ve ekonomik şartlara bağlı olarak yaşanan göçler savaş ve işgal sebepli göçlerin gerisinde kalmıştır. Bu bağlamda son 20 yılda oldukça zor dönemden geçen ve istikrarsızlığa karşı mücadele veren Irak, göç konusunda önemli bir tecrübeye sahip. Gerek terör gerekse işgal gibi sebeplere bağlı Irak hem göç veren hem de göç alan merkezi bir ülke haline gelmiştir.

Göçün bugünden yarına, çözülecek bir mesele olmadığı bilinciyle, Irak'ın göçle ilgili genel yaklaşımını, göçe yönelik ortaya koyduğu çözümlere ilişkin tecrübesini tartışmak ve irdelemek, bir göç merkezi haline dönüşen Türkiye için de önemli olacaktır. Bu amaçla göç konusunda çalışma yapan Irak devlet makamlarından yetkililerin sunumu ile 26 Eylül 2024 tarihinde bir atölye gerçekleştirilmiştir. İNSAMER Araştırma Merkezi ve İHH İnsani Diplomasinin katkılarıyla gerçekleşen atölyede akademisyen, araştırmacı, avukat ve insan hakları aktivistleri katılmıştır.

Konuřmacılar

Amir Abbas ez-Zugayr

Irak Göç ve Mültecilik Bakanlığı
Planlama ve Takip Daire Başkanı

İsmail Halil Dehş

Irak Göç ve Mültecilik Bakanlığı Sivil
Toplum ve Uluslararası İşbirliğı Dairesi
Başkanı

Vivian Faeq Yakoob

Irak Göç ve Yerinden Edilmişler Bakanı
Sekreteri

Giriş

“Irak’ta temelde mezhepçilikle oluşan göçler, DAESH’in sebep olduğu iç göç, Suriyelilerin Irak’a göçü ve doğal afetler sonucu oluşan göç gibi temel tetikleyici faktörlerdir.

İzzet Şahin: Uluslararası arenada en önemli problem olan göç konusu için toplandık. Göç; Avrupa Birliği’ni (AB) dağıtacak, ülkeleri derinden sarsacak bölgesel ve küresel krize neden olan bir süreçtir. İslam öğretisinde “güvenlik” ve “maîşet” ifadesi geçmektedir. Biri eksik olursa insanlar başka bir noktaya yönelir. Bu kadar insanın hicret etmesindeki gerçek sebep doğal afetlerden ziyade beşeri afetlerdir. Sürecin ana nedeni siyasi yönelimlerdir ve bu yönelimlerin göçe etki oranı %85 olup geriye kalan %15’lik oran ise doğal afetlerden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu veriler Birleşmiş Milletler (BM) toplantısında zikredilmiştir. Doğal afetleri azaltma konusunda ciddi bir gayret olup BM özelinde faaliyet gösteren bir birim vardır ancak güvenlik boyutu ile bağıntılı olan “beşeri problemler” ile ilgili BM Güvenlik Konseyi (BMGK) ana aktör olmakla birlikte ne yazık ki problemlere bir çözüm önerisi sunamamaktadır. AB, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Arap Ligi (AL) gibi uluslararası ve bölgesel kurumlar da maalesef çözüm üretememektedir. STK’lar olarak bu alanda başarılı örnekleri görmeyi ve uygulamayı arzu ediyoruz. Göç bağlamında Irak hem göç alan hem de göç veren bir ülke konumundadır. Ülkede 5 milyon insan yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Irak’ın göçe ilişkin politikası “vatandaşlarını geri getirme” odaklı olup, bu programda başarı kaydedilmiştir. Irak’ın vatandaş kimliği altında bu süreci başarmış olması, göçe yönelik çözüm ortaya koyma açısından çok değerli bir örnektir. Bir STK olan İHH da bu süreçte Irak hükümetine yardımcı olmuştur. Dolayısıyla Irak Cumhuriyeti ve İHH’nın bu ortak faaliyeti, hükümet-hükümet dışı aktörlerin göçe yönelik ortaya koyduğu çözüme ilişkin rol model mesabesindedir.

İHH'NİN IRAK ÇALIŞMALARI

Av. Cihangir Şamil Yıldırım: İHH İnsani Yardım Vakfı, 1995 yılından beri Irak'ta insani yardım çalışmaları yapmaktadır ve Irak'ta sürdürdüğü faaliyetlerden biri de vakfın ana çalışma alanlarından biri olan, 2000'li yılların başlangıcında literatüre kazandırılan ancak temeli II. Dünya Savaşı dönemine dayanan “insani diplomasi” çalışmalarıdır.

Afet yönetimi programı altında yapılan arama kurtarma çalışmaları kapsamında vakfımız Irak'ta vuku bulan Süleymaniye ve Sincar depremleri ve Musul'da Dicle Nehri'nde yaşanan feribot faciası için arama kurtarma faaliyetleri yapmıştır. Bu çalışmalara ek olarak muhtelif Iraklı STK'lara verilen arama kurtarma eğitimleri de Irak halkı ve devleti ile yaptığımız insani diplomasi faaliyetleri dışında önemli çalışmalardır. Irak'tan Lübnan'a geçerken şehit olan merhum yönetim kurulu üyemiz

Emre Yerli, bu çalışmaların yapılmasında ve başarılı olmasında pay sahibidir, rahmetle anıyoruz. Aynı dönemde bütün Ortadoğu'yu etkileyen su kaynakları ve temiz suya erişim probleminden en çok etkilenen ülkelerden biri de Irak'tır. İHH bu dönemde Irak'ın kuraklık problemi ile başa çıkabilmesi için yardım çalışmaları yapmıştır.

DAEŞ'li teröristlerin ailelerinin (kadın ve çocuklar) tutulduğu Rusafa Hapishanesi'ndeki mahkumların ülkelere iadesi için de ortak çalışma yapmaktayız. Ayrıca Suriye'ye çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalan ve savaştan etkilenen 14.000 Irak vatandaşı ülkelere geri dönmüştür. Onların yeniden normal hayata entegre olmaları için Irak Göç ve Mülteciler Bakanlığı ile ortak çalışma yaptık.

SUNUM 1: İÇ GÖÇ

Amer Abbas Zghair: İlk olarak Irak Göç Bakanlığı'nın selamını ve teşekkürlerini iletmek istiyorum. İHH'ya bizi davet ettiği için ve tecrübe paylaşma imkanı tanıdığı için teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ayrıca diğer katılımcılara da teşekkür ediyorum. Faydalı bir program olmasını temenni ediyorum.

Irak, 2003 ve 2005'te siyasi devrimlerden ve krizlerden dolayı büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde ülke içerisinde büyük göçler meydana gelmiştir. 2014 yılı Irak'ta göçün en çok yaşandığı yıl olmuştur. Bu göç, savaş sebebiyle olsa da göçler sadece savaş sebebiyle yaşan-

mamaktadır. Mesela iklim değişikliği ve kuraklık sebebiyle son zamanlarda 17.000 aile göç etmek zorunda kalmıştır.

Öncelikle belirtmek isterim ki Irak'ta çok sayıda farklı etnik topluluk, farklı din ve mezhep bir arada yaşamaktadır. Ancak şunu açıkça söylemek isterim ki, Irak'ın bir dönem en büyük problemi olan mezhepçilik ve ırkçılık şu an Irak'ta yoktur. Birçok savaşa ve göçe sebebiyet veren bu problemi çözmek göçün yerinde engellenmesi için en önemli husustur.

Değineceğimiz konular birkaç başlık altında aşağıda sıralanmaktadır:

- ❖ Göçün nedeni olan insani krizler ve doğal afetler
- ❖ Irak diasporası
- ❖ Kürt olmalarından dolayı daha önce vatandaşlıkları iptal edilenler
- ❖ Irak'a göç edip vatandaşlık isteyen yabancılar
- ❖ Filistin'den Irak'a göç eden mülteciler

Filistinlilere kendi ülkelerine dönecekleri için vatandaşlık vermiyoruz ancak sorunlarıyla ilgileniyoruz.

Bakanlığın ilgilendiği sorunlar: Savaş, doğal afet ve iklim değişikliğinin sebep olduğu göç ve terör olayları bakanlığımızın ilgilendiği konular arasındadır. Bakanlık olarak bil-hassa iç göçü önlemeye çalışıyoruz.

İlk konumuz olan iç göçle ilgili üzerinde duracağımız ve bakanlığımızın yaptığı ça-

lışmalar şunlardır: Temelde mezhepçilikle oluşan göçler, DAES'in sebep olduğu iç göç, Suriyelilerin Irak'a olan göçü, DAES'in Kerkük'teki göç hareketi ve doğal afetler sonucu oluşan göçler.

Irak, tarihinde ilk defa 2014 yılında devasa bir göç rakamına ulaşmış ve ülkede 893.314 aile göç etmiştir. Bu dönemde en çok göçü aralarında Musul'un da yer aldığı Ninova vilayeti vermiştir. Sadece Musul şehir merkezi ve etrafından 184.000 aile göç etmiştir. Musul'daki demir köprü bu göçün sembolü haline gelmiştir. Ancak bu ölçekte bir göç, planlanmış bir göç değildir. Nitekim DAES'in de bu yönde bir yönelimi olmamıştır. İnsanlar tezahür eden korku ve kaos ortamı etkisiyle ansızın yükte hafif pahada ağır yanlarına alabildikleri mallarını alarak göç etmek zorunda kalmıştır. Bu kimseler için öncelikle bakanlığımız tarafından acil yardım sağlanmış; göçmenler okul, spor salonu ve cami gibi geçici sığınma alanlarına alınarak gıda ve diğer

yardımlarla anlık ihtiyaçları giderilmiştir. Akabinde daha uzun dönem geçici barınma sağlayacakları çadır kentler kurularak afet anında yapılacak yardımların ikinci aşaması sağlanmıştır. Nihayet Göç Bakanlığı, DAEŞ sorununun sona ermesiyle birlikte yerlerinden edilmiş insanların geri dönüşüne yönelik programı hayata geçirmiştir. Öyle ki can güvenliğinden mal güvenliğe kadar her türlü tedbiri alarak insanların yurtlarına ve evlerine dönmeleri için büyük bir gayretle mücadele etmektedir.

Kuraklık kaynaklı göç, modern Irak'ın ilk defa karşılaştığı bir sorundur. Güney Irak, krize neden olacak düzeyde bir kuraklık yaşamaktadır ve bu nedenle bölgeden göç artmaktadır. Güney Irak'tan göç edenlerin sayısı halihazırda 17.000 aileye ulaşmıştır. Sadece Zikar bölgesinden 9.460 kişi göç etmiştir. Irak'ın hayvancılık ve tarım sektörüne ciddi manada zarar veren kuraklık kaynaklı göçle bilhassa ilgileniyoruz. Göçmenler birer birer bakanlık tarafından tespit edilerek kayıt altına alınmakta ve Tarım Bakanlığı ile koordineli çalışma yapılmaktadır. Ancak ciddi tedirginliğimiz, bu iç göçün kalıcı hale gelmesidir. Çünkü iklim değişikliğinin sebep olduğu kuraklık, tarımı ve hayvancılığı yok ederek bölge ekonomisinin çökmesine sebebiyet vermektedir. Malumunuz, Allah (cc.) Kureyş suresinin son ayetinde rızkı güven ve emniyetin önünde zikretmiştir. Kişilerin rızıklarını kazanamadığı, geçimini sağlayamadığı bir yerde yaşaması fiilen mümkün değildir. Bu ekonomik problemler ve fakirlik, suç oranlarının artışı gibi toplumsal sorunlara da neden olmaktadır. İç göçte karşılaştığımız bu toplumsal sorunlardan biri de bölgesel adet ve gelenek farklarının göçmenlerle bölge halkı arasında probleme sebebiyet vermesidir. İç göçün yol açtığı bir diğer problem de aşırı nüfus artışıdır. Bu da göç

alan bölgelerde ciddi altyapı sorunlarına sebep olmaktadır. Bölgelerdeki nüfusun ani değişimi kamu hizmetlerini sekteye uğratmakta veya halkın kamu hizmetlerine ulaşımını güçleştirmektedir. Örneğin sınıflardaki öğrenci sayısı kapasiteyi aşmıştır. İç göçe karşı bakanlığımızın tek çalışması bu insanları kayıt altına almak değildir, aynı zamanda göçün nedenlerini tespit etmek ve bu nedenlerle mücadele için koordinasyonu sağlamaktır. Öncelikle şunu belirtmeliyiz ki, göç sorununa aradığımız çözümler zaman içinde değişmektedir. İlk önce acil yardımları, ardından muhtelif çözümleri organize etmeye çalışıyoruz.

Bakanlığımızın göç politikası birçok ülkeden ayrılmaktadır. En önemli ve işlevsel olan farkımız ise, göç edenleri dönmeye veya kalmaya zorlamamamızdır. İnsanları nüfus ve demografi politikaları gereği zorla göç ettirmenin yeni bir göçün oluşmasına sebebiyet vereceğini idrak ettik. Cebren ve kerhen insanları bir yerde yaşamaya zorlamanın daha büyük problemlere yol açacağına inanıyoruz. Bu sebeple insanların geleceklerine ve yaşayacakları yere kendilerinin karar vermesine izin veriyoruz.

Bakanlığımız bir göçle karşılaştığı zaman ilk önce acil yardım; sağlık, gıda ve ambulans gibi hizmetler vermektedir. Daha sonra da gelişmiş hizmetler evresine geçmekteyiz. Zira Irak diğer ülkeler gibi göçün kısa vadede olduğu bir süreç yaşamamıştır. Birçok ülkede doğal afet ve çatışmalar yaşadığında bu kısa sürmektedir. İç göç gerçekleştiği zaman ortalama 15-20 gün içinde göç olarak değerlendirilir, aksiyon alınır, geri döndürülür veya kalıcı surette yerleştirilerek uyum süreci başlatılır. Ancak bizde, örneğin 10 yıl geçmiş olmasına rağmen hala çadırdaki yaşayan, memleketlerine dönmek istemeyen ve uyum programlarına henüz katılmamış

kişiler var ve biz bu kimseleri hiçbir şekilde ivedilikle karar vermeye zorlamıyoruz.

Çalışmalarımızı üç aşamada ele alabiliriz:

- Güvenli bölgeye sevk etme
- Gıda yardımı sağlama (temel ihtiyaçlar)
- Barınma (geçici çadır kamplar)

Irak Kürdistanı bölgesinde halihazırda 21 kamp faal olup geçmişe kıyasla kamp sayısında ciddi bir azalma gözlemlenmektedir. Kamplar ortalama 30.000 kişinin barındığı yaşam alanlarıdır. Bu kampların idaresinde bakanlığımız yerel idarelerin desteğiyle süreci yönetmektedir. Zira ilk kampların kurulduğu yerlerin arazi seçiminde kamusal ve özel mülk ayrımı yapılmadığından zamanla özel mülklere kurulan kamplar için mülk sahipleri tazminat talebinde bulunmuştur. Bu nedenle yerel idarelerin rolü önemlidir.

Bakanlık olarak iç göçle ilgili uluslararası arenaya üç farklı çözüm önerisi sunmaktayız: Geri dönüş, gittiği yerde istikrarın sağlanması, başka bir bölgeye göç etme ve orada yaşamını sürdürme.

Uzun dönemli göçün en önemli sebeplerinden biri toplumsal çekişmelerdir. Aşiretler arası kavgalar bu çekişmelerin en bilindik nedenidir. Bilhassa Irak'ın batı bölgesinde (Anbar) bu tür kavgalarla çokça karşılaşmaktayız. Bizim motivasyon kaynağımız Hz. Ali'nin Malik bin Eşter'e söylediği şu sözdür: "İnsanlar ya dinde kardeşin ya da yaratılıştaki eşidir." Bu değerli söz, sorunlara çözüm üretmek için anahtarımızdır.

İç göçte geri dönüş konusunda başarı kaydedilememesinin diğer önemli nedeni, DAES eliyle gerçekleştirilen büyük yıkımdır. Bu

duruma bağlı olarak ortaya çıkan bir başka engel ise mağdurların tazminat isteginden kaynaklanan geri dönememe durumudur. Yukarıda bahsedilen engeller, problemin %70'ini oluşturmaktadır. Diğer önemli engel ise göçmenlerin gittiği yerde istikrar sağlamasıdır.

Sincar bölgesi başta olmak üzere muhtelif yerlere hala su ve elektrik hizmeti ulaştırılmamaktadır. Dolayısıyla altyapı yetersizliği geri dönüşleri engelleyen önemli bir etkidir. Diğer sorun güvenlik problemidir; örneğin Selahattin bölgesine geri dönüşlere izin verilmemektedir. Asil bir geçmişe sahip olan İHH'yı tenzih ederek şunu ifade etmeliyim ki, bazı STK'lar geçici kurulan kamplara yardım etmekte ve bu durum yardımlara bağımlı bir toplum sorununa yol açmaktadır; dolayısıyla yardımlar göçmenlerin kamplarda kalmasına sebebiyet vermektedir. Göç ve Mülteciler Bakanlığı olarak STK'ların yardımlarını evlerine dönen kişilere ve bölgelere yapmalarını istiyoruz. Bu arada STK'ların birçok masrafını idari masraflar oluşturmaktadır. İç göçle ilgili kanun ve düzenlemeler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler de geri dönüş baz alınarak yapılmalıdır. Bunun için diğer bakanlıkların da koordineli ve birlikte çalıştığı bir ortam gerekmektedir. Lübnan'dan gelen göçler için strateji çalışması yapmaktayız. Bununla ilgili koordinasyon grubu kurduk, süreci takip etmekteyiz. Bakanlık olarak dışarıdan gelenlere de içeride göç eden kişilere de mülteci kimliği vermiyoruz çünkü göçmenleri mülteci statüsünde tanımladığımız zaman bakanlığımızın kaldıramayacağı bir mali yük ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple iç göç edenler mülteci statüsünde değildir. Şu anda İsrail'le Lübnan arasında vuku bulan savaş sebebiyle göç eden Lübnanlı mültecilere arazi tahsisi ve kamp kurulumu, barınma, konaklama, sıcak yemek, kuru gıda, su temini ve kayıt

işlemleri yanı sıra psikolojik destek ve güvenlik çalışmaları yapmaktayız. Bunlar için 10 milyar dinar ek bütçe talep ettik. Uzun vadeli gıda depolama alanları inşa ediyoruz. Ek olarak Irak halkının Lübnanlı mültecilere yaptığı bireysel ve STK yardımlarını da koordine edeceğiz.

Ayrıca Türkiye’de yaptığımız bu çalıştayda belirtmek isterim ki, sayın bakanımızın bizatihi nezaretinde 2023 Şubat’ında yaşanan deprem sürecinde Türkiye’ye de yardım yapılmıştır. Lübnanlı mültecilere de aynı minvalde yardım yapılmaktadır.

SUNUM 2: GÖÇMENLERİN GERİ DÖNÜŞÜNÜN ÇÖZÜMÜ

Amer Abbas Zghair: Bizler kişilerin zorla geri gönderilmesine karşıyız, zira bu karar göç manasına gelmektedir. Almanya’da yaşayan 31.000 Iraklıdan bir kısmı Kuzey Irak Kürdistan Bölgesi’ne zorla geri gönderilmiştir. Almanya’da hayat kurup vatan-daşlık alma umuduyla bekleyen bu kişilerin zorla geri gönderilmelerinden dolayı psikolojik travma vakaları vuku bulmuştur. Dolayısıyla geri dönüşün “onurlu ve gönüllü” olması gerektiğini düşünüyoruz. Irak toplumunda aileden bir kişinin yurt dışına ekonomik göç için gönderilmesi yaygındır. Hemen hemen her ailenin bir ferdi yurt dışında çalışarak ailesinin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu sebeple göçmenleri daha iyi anlayabiliyoruz.

Geri dönüşün ikinci önemli şartı, toplumsal kabuldür. Üçüncü şart güvenlik, dördüncü şart ise Kuran’ı Kerim’de “kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan” minvalindeki düsturu temel alan istihdamdır. Bakanlık olarak istihdama ilişkin önemli bir karar çıkarttık. Buna göre göçmen daha önceden devlet memuru ise göç ettiğinde yine devlet memuru olarak istihdam edilecektir. Özel sektörde çalışıp da işsiz kalan kişilereyse aylık 240.000 dinar (160 dolar) ödeme yapılmaktadır.

Aldığımız bu kararları Irak sathında uygulamaya çalışsak da Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile göç koordinasyonunda bazı sorunlar yaşamaktayız. Bu sebeple de kararlar tam manasıyla uygulanamamaktadır.

Kolaylık sağladığımız ikinci husus ise evrak eksikliğinin giderilmesidir. Türkiye’ye sığınan 115.000 Iraklı mültecinin evraklarını düzenledik. Bir diğer husus hapisanede ki Iraklıların durumu ve geri döndürülmesi meselesidir. Adi suçlar yüzünden yurt dışında hapse giren Iraklı vatandaşlarımızı da ihmal etmiyoruz. Her ne kadar bir suç işlemiş olsalar da cezalarını çektikten sonra veya cezalarını çekmek üzere ülkelerine dönmelerine yardımcı oluyoruz. Geri dönen göçmenlere sadece ilk yardım sağlayarak kaderlerine terk etmiyoruz, düzenlerini yeniden kuruncaya kadar yardım etmeye devam ediyoruz.

Geri dönen göçmenlerin başvuru ve kayıtları sırasında 32 sorudan oluşan bir mülakat ve test uygulayarak cevaplarına göre ülkeye yerleştirme sürecini ilerletiyoruz. Gönüllü geri dönüş yapan kişilerle gelecekleri hakkında kendi kararlarını verecekleri zamana kadar ilgileniyoruz.

Duyarlılık hususu: Mülteci “Avrupa’ya giderek müreffeh bir hayat sürme” hayali ve hedefiyle yola çıkmaktadır fakat organ mafyası veya kaçakçıların kurbanı olma ya da oturma izni alamama gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bakanlığımız düzensiz göçle mücadele konusunda bir planlama yapmıştır:

- Gayrinizami kişilerin (kaçaklar) geri dönmesi
- Toplumsal anlaşmazlıklardan dolayı gidenlerin geri dönmeleri için toplumsal barışın sağlanması
- İç göçmenlerin evlerine/yurtlarına geri dönmesi

Düzensiz göçle mücadelede yardımlaşma gereklidir; zira bu konu Göç ve Mülteciler Bakanlığı’nın tek başına üstesinden gelebileceği bir sorun değildir. Bu nedenle di-

ğer bakanlıkları da sürece katarak hareket etmekte ve göç meselesinde hem devlet kurumları hem de STK’lar arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Göç meselesi çok yönlü ele alınarak yerel yönetimler ve STK’ların ortaklığında çözülebilir.

Göç Bakanlığı’nın öncelikli görevi kayıt almak, tasnif etmek, akabinde yardıma muhtaç kişilerin ihtiyaç duyduğu yardım türlerini belirleyerek çözüm üretmektir. Ancak süreçte karşılaşılan büyük engeller vardır. Örneğin yurt dışında yaşayan Irak vatandaşlarının sayısını tam olarak bilemiyoruz. Bu sebeple onlara yönelik titiz bir çalışma yapamıyoruz. Bu sorunu çözmek için yurt dışında diplomatik misyonlara bağlı faaliyet gösteren temsilcilikler açmak istedik ancak şimdiye kadar bu isteğimizi sadece Türkiye ve İran kabul etti.

SÜRECİN ÇIKTILARI

Göçle mücadele ve geri dönüş süreçlerinin üç önemli çıktısı vardır: Öncelikle “bireysel çözümlere odaklamaktan ziyade toplumsal boyutu ilgilendiren çözümlere odaklanılmalıdır” ve size de bunu tavsiye ederiz. Diğer önemli çıktılar ise geri dönüşlerin gönüllülük esasında olmasıdır; zira zorla

geri döndürülen kişiler tekrar göç etmek istemektedir. Bir diğer önemli ders ise, göçe ilişkin çalışmaların tüm devlet kurumları ile birlikte yapılmasıdır. Göç Bakanlığı veya Göç İdaresi gibi kurumların yalnız başına bu süreci başarılı bir şekilde sonuçlandırması mümkün değildir.

SUNUM 3: IRAK HÜKÜMETİ’NİN EL-HOL KAMPINDAKİ IRAKLI VATANDAŞLARA YAKLAŞIMI

Vivian Faeq Yakoob: Tüm bakanlıklarla “Merkez’ul Ced’an” adlı bir kurum kurduk. Bu kurum Hol Kampı’ndaki kişilerin durumuyla ilgilenmektedir. Hol Kampı şu

an PYD’nin kontrolü altında olan eski DAESH militanlarının ve ailelerinin kaldığı Suriye’deki bir kamptır. Kampta Suriye vatandaşlarından sonra en yüksek nüfus

Iraklılarıdır. Bu kampta şu an 24.000'i Irak vatandaşı olmak üzere muhtelif ülkelerden toplam 64.000 kişi yaşamaktadır. Bu kişilerden Irak'a dönmek isteyenlerle mülakat yapmaktayız. Dönmek isteyenler arasından öncelikli grupları belirleyerek dönüş sürecini başlatıyoruz. İnsanları herhangi bir saldırıya uğramamaları için akşam vakitlerinde otobüslerle alıp Merkez'ül Ced'an rehabilitasyon merkezine getiriyoruz. Buraya geldikten sonra üç aylık bir rehabilitasyon sürecine dahil edilen göçmenlerden başarılı olanların topluma karışmasını sağlıyoruz. Tabii burada şunu özellikle belirtmek isterim ki, bu kişileri topluma karıştırsak da güvenlik güçleri onları belirli periyotlarla takip ederek tekrar radikal ve aşırılıkçı görüşlerden etkilenip etkilenmediklerini izlemektedir. Merkez'ül Ced'an'da çok sayıda kurs verilmektedir. Sayın Bakanımız merkezi sık sık ziyaret etmektedir. Rehabilitasyon merkezinde dul kadınlara meslek dersleri verilerek kişisel gelişimleri desteklenmektedir. Merkezde acil durumlar için sağlık hizmeti de verilmektedir. Dullara, yetim-

lere, kadınlara ve gençlere yönelik meslek eğitimleri, rehabilitasyon çalışmaları düzenlenmektedir. Buraya alınan kişiler Merkez'ül Ced'an'dan çıktıktan sonra da toplumsal uyum süreçleri takip edilerek rehabilitasyon sürecinin başarılı olup olmadığı gözlemlenmektedir. Aynı zamanda kanuni destek sağlanmakta, çalışma hayatına geri dönmeleri için yardımcı olunmaktadır. Geri dönenlere yönelik herhangi bir haksızlık yapıp yapılmadığı bakanlığımızca araştırılmaktadır. Almaları gereken bir hak veya tazminat varsa bakanlığımız yardımcı olarak haklarını almalarını ve tazminat ödenmesini sağlamaktadır. Sonuçları bakımından geri getirilen ailelerin belli bir dönem gözetim altında tutularak rehabilite edilmesi, başarılı bir değişim olarak yansımaktadır.

Bu kişilerin Merkez'ül Ced'an'da kaldıkları süreçte verdikleri bilgiler DAESH terör örgütüne karşı güvenlik olarak da devletimize çok fayda sağlamıştır. Bu bilgiler örgütün çözülmesine katkı sağladığı gibi aşırılıkçı fikirde olup da rehabilite olmayı

reddeden kişileri tespit etmemize de imkan vermiştir. Ayrıca mezunların verdiği bilgiler, Hol Kampı'ndan rehabilitasyon merkezine vatandaşlarımızı alacağımız zaman da büyük katkı sağlamaktadır. Daha önce kamptan merkeze gelip olumlu değişim gösteren, radikal fikirleri terk eden kimselerin verdiği bilgiler, Hol Kampı'ndan çıkarak ülkeye dönmek isteyenler arasında öncelik tanıdığımız kişileri belirlememizde de yardımcı olmaktadır. Zira bu radikal görüşler Irak halkına çok zarar vermiştir. Bu sebeple bu rehabilitasyon çalışması çok önemlidir.

SORU CEVAPLAR

Hol kampındaki Irak vatandaşları ile nasıl iletişime geçiyorsunuz, geri dönenlerden cezalandırılanlar oldu mu?

- İletişimde en büyük kaynağımız güvenlik güçleridir. PKK kontrolünde ki bu silahlı güçler, bakanlık vesilesiyle gece alınıp emniyet güçlerine getirilmektedir. Yargılama gereken kişileri yargılıyoruz.
- Rehabilitasyon sürecinde verdiğiniz eğitime rağmen toplumsal uyum için yeterli olmayan vakalar için ne yapıyorsunuz?
- İyileşmediğini düşündüğümüz kişilere ilave rehabilite süreleri veriyoruz.
- İklim değişikliği ile birlikte göç alan bölgeler hangileridir?
- 17.000 aile iklim değişikliğinden dolayı göç etmiştir. Göçler ekseriyetle bölgedeki daha elverişli bir ilçe, kasaba, köy veya şehre olmaktadır ancak kültürel farklılıklar bazen olumsuzluğa yol açmaktadır.

Erbil'de, Irak'ta nasıl yaşanılacağına dair bir çalıştay düzenledik. Gençler için faaliyet alanlarının konu edildiği bu programda, DAESH'e katılıp ayrılanların süreci ele alınmıştır. Birçok uluslararası kurumun katıldığı bu süreçte, başarılı projelerimizden biri de ziraat projesidir. Gözlem altındaki geri dönen göçmenlerin kaldığı kampa yakın bir alanı organize ederek ziraat yapılabilecek alanlar oluşturduk. Bu projenin kamp sakinlerinin psikolojik durumuna olumlu katkıda sağladığı gözlemlenmiştir.

Zikar ve Nasiriye göçten en çok etkilenen şehirlerdir.

- DAESH'in olduğu bölgelerde yaşayan sivil vatandaşlarla ve oradan göç eden iç göçmenlerle ilgili olumlu bir tablo çizdiniz fakat duyumlar bahsettiğiniz hususlarla biraz çelişmektedir. Mesela göçmenlerin savaşta yıkılan evleri yeniden inşa edilebiliyor mu veya hükümet dışı örgütlerin özellikle Haşdi Şabi'nin el koyduğu evler tespit edilip hak sahiplerine geri tevdi ediliyor mu?
- Bahsettiğiniz durum yaşanmış ve bununla ilgili 101. madde çıkartılmıştır. Başvuru yapanlara evleri teslim edilmektedir. Böylece bu problem çözülmüştür.
- Yıkılan evlerin tekrar imar durumu nedir?
- Savaşta zarar görüp yıkılan ev sayısı maalesef çok fazla ve bu yük Irak Devleti'nin tek başına altından kalkabileceği bir maddi yük değil. Bu yüz-

den yeniden imarla ilgili uluslararası STK'ların ve kurumların yardımıyla bir süreç yürütmekteyiz.

- ❖ İran-Irak sınır güvenliği ve teröre karşı sınırlarınızın durumu nedir?
- ❖ Şu an süreç çok daha iyi durumda.
- ❖ Bağdat-Ankara arası “Kalkınma Yolu Projesi” ile alakalı İran’ın coğrafyadaki desteği ve dahil olma durumu nedir?
- ❖ Kalkınma süreci olduğunu biliyorum. Proje olumlu şekilde devam ediyor. Ancak ben göç politikalarıyla ilgilenmediğim için bu konuda detaylı bilgiye haiz değilim.
- ❖ 1951 Mülteci Sözleşmesi’ne taraf mısınız ve Lübnan’dan gelen mülteciler için koruma maddesi var mı?

❖ 1951 Sözleşmesi’ne taraf değiliz. Ancak taraf olmamız mültecileri kabul etmeyeceğimiz anlamına gelmemektedir. Biz gelenleri mülteci statüsünde kabul etmeyeceğiz ama savaştan kaçan herkese kapılarımız açık. Statü vermememizin nedenini bir kez daha söylüyorum; bunun birtakım maddi yükümlülükleri var ve hükümetimiz mevcut zaman diliminde bu yükümlülükleri karşılayabilecek imkana sahip değil.

- ❖ Vatandaşlık başvurusu hususunda Filistinlilere özel bir kısıtlama var mı?
- ❖ Filistinliler için özel bir şart istenmiyor, onlar da diğer uyruklu insanlar gibi başvuru yaptığında süreç başlatılıyor. Ayrıca Filistinli göçmenler için oy verme hariç her hak mevcuttur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- ❖ 2014 yılında Irak’tan Türkiye’ye 300.000 kişi göç etmiştir. 170.000 kişi Ankara ve Samsun’da yaşamaktadır. 130.000 göçmenin ülkesine geri gönderilme süreci icra edilmiştir. Türk makamlarına bilhassa evrak noktasında gösterdikleri yardımdan dolayı teşekkür ederim.
- ❖ Her ne kadar burada bahsettiğimiz konu bireysel problemler olsa da bu problemleri kitlesel ve toplumsal düzeyde çözmek daha kalıcı ve doğru olanıdır. Diğer yandan tekrar ifade etmek gerekir ki, geri dönüş gönüllü olmazsa göç daimi surette teker-rür edecektir. Geri dönüşün gönüllü planlama esas alınarak yapılması kurumlarımıza tavsiye niteliğinde de-

ğildir, bunun mecburi kılınması gerekmektedir.

- ❖ Göçü yerinde engelleme yönünde çalışmalarına öncelik verilmelidir.
- ❖ Uluslararası kurumlarla ve STK’larla çalışmanın faydasını Irak’ta tecrübe ettik, bu nedenle tavsiye ederiz.
- ❖ Hol Kampı A, B, C, D olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır: A bölümünde aşırılıkçı kişiler diğer bölümlere doğru gittikçe daha az aşırılıkçı olanlar tutulmaktadır. Çoğu devlet bu kamptaki vatandaşlarını almayı kabul etmemiştir ancak Irak, vatandaşlarını geri alarak hayata entegre ederek aşırılıkla mücadelede örnek bir süreç imza atmıştır.

iNSAMER
İHH İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
İHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

iHH
İNSANI YARDIM VAKFI